

Attenzione: una coda di volpe

HERMAN COLE

Toen ik in september 1966 in het Toscaanse Lucca mijn eerste Italiaanse woorden op Italiaanse bodem uitsprak en vervolgens een smartelijke negrospiritual vertolkte, kon ik geenszins bevroeden dat ik in oktober 2021 in die zusterstad van Sint-Niklaas geheel onverwacht op een vossenstaart zou trappen ... *una coda di volpe*; meer dan een halve eeuw was verstreken nadat ik de Broederschool buiten was gestapt met in mijn schooltas de gele Ooievaar-pocket met de berijmde *Reynaert* van Jan Frans Willems, waarin Marcel Ryssen ons in de Wetenschappelijke A had ondergedompeld. (Voor alle duidelijkheid: ik heb het met *coda di volpe* niet over het autochtone witte druivenras op de flanken van de Vesuvius, waarover Plinius de Oude in de eerste eeuw na Christus voor het eerst sprak in boek XIV van zijn *Naturalis historia*! De licht gebogen vorm van de druiventros riep bij de erudiete geschiedschrijver enigszins de staart van een vos op en zodoende ... *caudas vulpium*.)

Met Tizzolino naar Malpertugio

Vooraleer ik mijn staartstruikeling in oktober 2021 uit de doeken doe, raket ik gauw wat elementjes op die me verbinden met de Vos-in-Italiaans-Plunje. Met een puntje verdriet loop ik o.a. terug naar de dagen – we schreven 2010 – dat ik samen met acteur Roberto Zamengo van ‘Teatroimmagine’ tevergeefs probeerde om makers uit de Veneto en Bratislava, uit Lübeck en Sint-Niklaas en Beveren rond een Europees Reynaerttheaterproject geschaard te krijgen. En waar is de dag dat ik mijn

kritisch oog over de vertaling van *La Volpe Renardo* door Sofie Moeyaert liet glijden.

Willem, che scriveva tanti libri
per cui spesso rimaneva sveglio la notte
rimpiangeva molto il fatto che
le avventure di Renardo
fossero rimaste incomplete in nederlandese
– Willem non l’aveva portata a termine –
perciò fece cercare la vita di Renardo
e secondo i libri francesi,
ha iniziato così in nederlandese.
Che Dio ci assista!

<https://www.reynaertgenootschap.be/teksten/italiaanse-vertaling-van-den-vos-reynaerde-door-sofie-moeyaert/>

Willem, die vele bouke maecte,
Daer hi dicken omme waecte,
Hem vernoyde so haerde
Dat die avonture van Reynaerde
In Dietsche onghemaket bleven
– Die Willem niet hevet vulscreven –
Dat hi die vijte van Reynaerde soucken
Ende hise na den Walschen boucken
In Dietsche dus hevet begonnen.
God moete ons ziere hulpen jonnen.
(A 1-10)

In de loop der tijden nestelde Renardo/Rinaldo zich op een – weliswaar bescheiden – plekje in mijn boekenrek. Ik kon *Il Romanzo della Volpe Renard* die Salvatore Battaglia in 1980 in Palermo publiceerde. Daarin ontmoette ik Cantachiaro

Afb. 1.

en Tizzolino, ik begroette Isengrino, Ersenta en Grimberto, ik volgde het beleg van Malpertugio. Enkele centimeter verder in de rekken lokte me het Hulsterse Reynaertbeeldje van Anton Damen op de cover van *Le avventure di Rinaldo e Isengrimo – Libro I*. Door toedoen van het team van Francesco Stella van de universiteit van Siena kon ik genieten van de Italiaanse versie van de satirische Latijnse tekst rond een vraatzuchtige wolf en zijn sluwe neef, die ergens tussen de lente van 1148 en augustus 1149 uit de pen van magister Nivardus van Gent kwamen geslopen. (afb. 1.)

Egrediens silua mane Ysengrimus, ut escam
Ieiunis natis quereret atque sibi,
Cernit ab obliquo Reinardum currere uulpem,
Qui simili studio ductus agebat iter, [...]

Uscendo dal bosco una mattina per cercare
cibo ai figli digiune e per sé, Isengrimo
vede tagliargli di corsa la strada la volpe Rinaldo,
spinta in cammino da analogo bisogno. [...]

Toen Isengrim op een ochtend uit het bos kwam om voor zijn hongerige kinderen en zichzelf voedsel te zoeken, zag hij Reinaert de vos, die met dezelfde bedoeling op pad was gegaan, van opzij komen aanrennen. (Boek 1, r. 1-4, in de vertaling van Mark Nieuwenhuis, Em. Querido's Uitgeverij B.V., 1997.)

Muurschildering in kloosterpand

Het was de zoektocht naar een geschikte plek om met vrienden uit Lucca in oktober 2021 stemmig onze vijftigste huwelijksverjaardag te vieren die me binnen de monumentale muren van de stad in het 'Real Collegio' liet belanden. 'Ik heb van *presidente* Francesco Franceschini de toestemming verkregen om een hoekje van het fraaie congrescomplex te gebruiken,' belde onze jarenlange vriend Angelo Frati. 'Je zal verstomd staan hoeveel schoonheid je aantreft in de voormalige kloosterpanden naast onze San

Fredianobasiliek.' En hij stak de sleutel in het slot van een achterpoortje. We dwaalden door heldere gangen, onder gave middeleeuwse bogen, langs achttiende-eeuwse fresco's en over stemmige binnenpleintjes. 'Er is hier de laatste jaren flink en met goed gevolg gerestaureerd,' merkte Angelo vol trots op. 'Kijk eens hoe dit *chiostro di Santa Caterina* stráált.' We draaiden de hoek om en daar wenkte onder een grote crucifix een beestig duo: een trippelende vos maakt een omsluitende beweging rond een ooievaar, die met zijn lange bek in een hoge glazen drinkvaas zit te pikken (afb. 2 en 3). Zagen we de uitbeelding van een fabel van Aesopus uit de zevende eeuw voor Christus of stond hier de zeventiende-eeuwse moraliserende fabel van La Fontaine uitgebeeld?

Afb. 2.

Compère le Renard se mit un jour en frais,
 et retint à dîner commère la Cigogne.
 Le régal fut petit et sans beaucoup d'apprêts:
 le galand, pour toute besogne,
 avait un brouet clair; il vivait chichement.
 Ce brouet fut par lui servi sur une assiette:
 la Cigogne au long bec n'en put attraper miette. [...]

[...] Al stond het vleesch Rein bijster aan,
 de maaltijd, die hij klaar zag staan,
 was opgedischt in lange vazen
 met nauwe halzen. D'ooievaar
 was dit geen noemenswaard bezwaar.
 Zijn bek kon in de vazen komen
 en 't vleesch werd daaruit opgenomen

met grote vlugheid. Arme Rein!
Hoe hongerig hij ook mocht zijn,
zijn tong kon niet het minst bereiken.
[...] Vos kon slechts met beschaamde kaken
zich eind'lijk uit de voeten maken.
De vos, bekend om streek en list
had zich in d'ooievaar vergist.
Hoe, gij bedriegt met open oogen!
Maar op uw beurt wordt gij bedrogen.

'Als je me wat tijd geeft, dan spit ik bij *presidente* Franceschini of bij zijn
medewerker Paolo Scacchiotti graag uit welke geschiedenis achter deze
muurschildering schuilgaat,' suggereerde Angelo. Deal ...

Afb. 3.

Gauw werd het eind februari 2022, de eerste volksverhuizingen uit Oekraïne kwamen op gang. Een mail van Angelo viel in de bus: ‘De fresco’s waaronder “De Vos en de Ooievaar” stammen uit vrij recente tijden, uit een dramatische periode in de Italiaanse geschiedenis, uit tijden die jullie in Vlaanderen misschien niet zo goed – of helemaal niet – kennen. In het kader van de etnische zuivering aan het einde van de Tweede Wereldoorlog dwongen de Joegoslavische partizanen van maarschalk Tito vanaf 1947 duizenden mensen uit Istrië, Fiume en Dalmatië hun huizen en hun geboortegrond in ons verre noordoosten te verlaten. (Zoek die plekken maar eens op de landkaart.) Van de naar schatting tweehonderdvijftigduizend verjaagden werden meer dan twaalfhonderd (!) *sfollati* in ons ‘Real Collegio’ ondergebracht. De schilderijen vormden een deel van de inspanningen om de talrijke kinderen wat verstrooiing, een beetje vermaak te bieden. Je zal hier in de gangen ook Roodkapje op weg naar de boze wolf ontmoeten. En scharrelende kippen en overgierende zwaluwen.’

Zoon van de tuinman, zoon van de schrijnwerker

Hoe meer ik erover nadenk, hoe vreemder ik het vind dat ik in de streek van Lucca niet vroeger op ‘vossenjacht’ ben getrokken, terwijl daar in de loop van een halve eeuw echt wel aanleiding toe was geweest. Ligt op 28 kilometer ten oosten van Lucca immers niet het plaatsje Collodi met zijn monumentale Villa Garzoni, waar Domenico Lorenzini – vader van de auteur van *Pinocchio* – tuinman was? En waar een themapark helemaal verwijst naar *Le Avventure di Pinocchio – Storia di un Burattino*, waarvan Carlo Collodi in 1881 in een tijdschrift voor kinderen de eerste aflevering signeerde? Wie herinnert zich niet uit het verhaal van de even ondeugende als ondernemende marionet het vileine duo *Gatto e Volpe*? Misschien zit in een hoekje van je geheugen nog dat spannende tafereeltje uit de intussen tachtig jaar oude film van Walt Disney waarin ze Pinocchio – dapper op weg naar school – onderscheppen en op foute gedachten brengen. Of zie je nog beelden uit de film die Matteo Garrone in 2019 draaide met in de rol

*om de talrijke
kinderen wat
verstrooiing,
een beetje
vermaak te
bieden*

van schrijnwerker Geppetto Roberto Benigni? Ja, die uit *La Vita è bella*. Als je wil zien hoe Tom Hanks die vaderrol vertolkt en hoe in een nieuwe prent Kat en Vos zullen opduiken, dan moet je wachten tot in september 2022, wanneer Disney+ een nieuwe filmversie van het honderdveertig jaar oude succesverhaal op de markt gooit.

Na de ontmoeting met de vos in het Real Collegio ging ik toch wat spitsers toekijken. Flanerend door de centrale Via Fillungo van Lucca stond ik aan nummer 219 voor het gloednieuwe uithangbord van ‘La Volpe green’, de net geopende winkel met milieuvriendelijke kinderkleertjes. Een vriendelijk vosje met een groen blad als staart glimlachte me toe. Tijdens een ritje door de heuvels, tussen duizenden olijfbomen en druivenstokken stopte ik in Segromigno Monte bij een bord dat naar ‘Villa La Volpe’ wees. Gauw stond ik bij het jachthuis van een achttiende-eeuwse villa, omgetoverd tot luxueus vakantieverblijf. Boven de toegangsdeur prijkte in de oranjeroze gevel een grote muurschildering van een vos die gretig naar druiven hapt ... en later ontgoocheld zal afdruipten. ‘Beter dan deze befaamde fabel van Aesopus konden we op déze plek, met déze ligging, toch niet aanbrengen,’ verduidelijkte een kamermeisje.

[...] Waarop de dwaze vos, hoe meer de dorst hem kwelde, teleurgesteld de druiven uit begon te schelden:
‘Ik moet die dingen niet! ‘t Is enkel vel en pit!
‘k Wil wedden dat er ook geen druppel sap in zit!’
Dit is ‘t verhaal van hen, die als zij iets begeren
dat onbereikbaar is, dit daadlijk gaan kleineren.

's Avonds vond ik op het salontafeltje van mijn B&B een programmaboekje van een voorbije editie van 'Lucca Comics & Games'. Raad eens wie er uit de glimmende pagina's de kop opstaken? Kat en Vos natuurlijk. *Il Gatto* en *La Volpe* blijken immers te behoren tot de populairste personages in de afdeling 'Cosplay' van dit jaarlijkse festival, waarin fans van Ghost Busters, Spider Man, Jumanji en andere stripfiguren gedurende een paar uur in de huid van hun helden kruipen om vervolgens straten en stegen te animeren. *Costume+Play ... Snappie?* In 2022 zal de bijeenkomst rond Allerheiligen weer zorgen voor een toeristische overrompeling van de stad. Wat belet het Reynaertgenootschap om enkele bestuursleden – of door hen gemandateerde leden – naar de Sint-Niklase zusterstad uit te sturen om daar in de vacht van vos Reynaert en wolf Isegrim ons middeleeuwse epos met zijn brede Europese roots te gaan verkondigen? Desgevraagd kan ik zorgen voor een vertaler/tolk.

PS Net voor dit stukje ter perse moest, bezocht ik Pozzuoli, in vogelvlucht een dertigtal kilometer verwijderd van de krater van de Vesuvius. En daar stak de vos weer zijn *coda di volpe* op ... Hoe heette de broodjeszaak in het haventje waar we tussen twee toeristische bezoeken een *panino* gingen eten? 'Il Gatto e la Volpe!' *Buon appetito.*